
МІЖНАРОДНІ РИНКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 339.564(477+061.1ЄС)

МЕЛЬНИК Тетяна,

д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин
Київського національного торговельно-економічного університету

ПУГАЧЕВСЬКА Катерина,

к. е. н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин
Київського національного торговельно-економічного університету

ПОТЕНЦІАЛ РИНКУ ЄС ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕКСПОРТЕРІВ

Проаналізовано показники відкритості економіки України та європейських країн. Оцінено індикатори розвитку експорту до ЄС, його географічну і товарну структуру. Розраховано частку експорту у валовому випуску окремих видів економічної діяльності на основі таблиць «витрати-випуск». Проведено компаративний аналіз існуючих тарифних квот на експорт до ЄС з фактичними обсягами експорту. Охарактеризовано масштаби уніфікації українського законодавства у сфері технічного регулювання, стандартизації і метрології до європейських вимог. Визначено основні проблеми, з якими зіштовхуються українські товаровиробники при виході на європейський ринок.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, Європейський Союз, поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі, експорт промощ.

Мельник Т., Пугачевская Е. Потенциал рынка ЕС для украинских экспортеров. Проведен анализ показателей открытости экономики Украины и европейских стран. Оценены индикаторы развития экспорта в ЕС, его географическая и товарная структура. Рассчитана доля экспорта в валовом выпуске отдельных видов экономической деятельности на основе таблиц «затраты-выпуск». Проведен компаративный анализ существующих тарифных квот на экспорт в ЕС с фактическими объемами экспорта. Охарактеризованы масштабы унификации украинского

© Мельник Т., Пугачевська К., 2017

ISSN 1028-7507. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2017. № 2

5

законодательства в сфере технического регулирования, стандартизации и метрологии с европейскими требованиями. Определены основные проблемы, с которыми сталкиваются украинские товаропроизводители при выходе на европейский рынок.

Ключевые слова: експорт, експортний потенціал, Європейський Союз, углубленная и всеобъемлющая зона свободной торговли, експорт промощн.

Постановка проблеми. Угода про асоціацію між ЄС та Україною – це комплексний договір, який охоплює політичні й економічні відносини між країнами. Торговельна частина цієї Угоди знайшла відображення у створенні Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ), застосування якої розпочалось у січні 2016 р. Економічна мета підписаного документа стратегічного та геополітичного значення в історії України – сприяння модернізації української економіки за рахунок нарощування обсягів торгівлі з ЄС та іншими країнами, а також удосконалення механізму регулювання економіки відповідно до європейської практики.

ПВЗВТ практично повністю лібералізує торгівлю між Україною та ЄС, причому з доволі високим рівнем асиметричності, оскільки ЄС проводить тарифну лібералізацію у повному обсязі і негайно для більшості товарів, тоді як Україні надається термін від трьох до семи років. Це дасть українським експортерам додатковий час підготуватися до умов жорсткої конкуренції на європейському ринку.

За даними Європейської Комісії, Україна та ЄС скасують 99,1 % і 98,1 % мит відповідно. За попередніми підрахунками, українські експортери заощаджуватимуть 487 млн євро щороку завдяки зменшенню імпортного мита ЄС, тоді як Україна скасує мита на імпорт з ЄС на загальну суму у 391 млн євро. Таким чином, для України, рівень зовнішньої відкритості якої у 2015 р. становив 84 %, саме ефективна стратегія розвитку експорту повинна стати біфуркаційною точкою у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності, а відтак, модернізації національної стратегії розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних тенденцій і розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС відображено у працях І. Бураковського, В. Мовчан, В. Гейця, Л. Шинкарук, М. Емерсона [1–3] та ін. Але багато проблем цього напрямку залишаються ще малодослідженими і суперечливими.

Метою дослідження є оцінка тенденцій розвитку експорту товарів і послуг до ЄС та проблем українських товаровиробників при виході на ринок ЄС.

Матеріали та методи. У науковій статті застосовані такі методи дослідження: аксіоматичний (при обґрунтуванні певних положень як вихідних аксіом), статистичний (для встановлення динаміки основних показників розвитку експорту, його товарної та географічної структури); порівняльного аналізу та узагальнення даних (для визначення проблем

та тенденцій розвитку експорту до ЄС). Інформаційною базою дослідження стали праці вітчизняних науковців, матеріали Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Державної служби статистики України.

Результати дослідження. Після набуття Україною незалежності, її експорт був зіставний з низкою європейських країн. За більш ніж 20 років кожна з цих країн зуміла суттєво наростити обсяги експорту, зокрема Польща у 14,1 рази, Угорщина – 11,1 рази, Туреччина – 9,4 рази. Натомість для України цей показник становить лише 4,7 рази [4]. Враховуючи колосальні темпи падіння експорту у 2015 р. (30,14 %), його обсяг склав 37,8 млрд дол. США., що на 1,9 млрд дол. США менше, ніж у кризовому 2009 р., коли темп падіння експорту становив безпрецедентні за роки незалежності України 40,6 % [5]. З точки зору макроекономіки за роки своєї незалежності Україна досягла незначного успіху у реформуванні економічної політики, продемонструвавши переважно незадовільні результати, за винятком років, які характеризувались позитивною кон'юнктурою на товари – ключові позиції українського експорту. Натомість у 2014–2015 рр. Україна переживала економічну кризу і зазнала інфраструктурних втрат через російську агресію, яка ще більше загострила негативні наслідки світової економічної кризи.

Економіка України є достатньо відкритою за показником відношення експорту товарів і послуг до ВВП порівняно з країнами ЄС (табл. 1).

Таблиця 1

Експортна квота України та ЄС, %*

Країна	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Україна	47,77	43,85	42,85	46,47	49,40	47,38	42,90	49,65	49,79
ЄС	35,53	39,41	35,24	38,83	41,72	42,99	43,24	43,51	44,29
Австрія	49,61	54,90	46,57	50,68	53,43	53,52	53,37	53,37	54,18
Бельгія	74,28	79,04	68,68	76,45	81,33	81,78	82,16	83,42	81,91
Чехія	62,35	63,49	58,87	65,94	71,49	76,73	77,58	83,64	84,99
Данія	47,39	53,95	46,77	49,71	53,00	53,54	53,90	53,31	53,56
Естонія	65,89	66,96	60,88	74,99	86,59	86,47	86,77	83,91	81,26
Франція	26,86	28,10	24,57	26,75	28,67	29,60	29,78	30,33	31,34
Німеччина	37,73	43,47	37,83	42,18	44,77	45,87	45,40	45,41	47,34
Греція	21,27	23,33	18,96	21,74	25,16	28,45	30,46	32,57	30,26
Угорщина	63,43	79,99	75,18	82,23	88,61	86,87	87,99	89,32	93,61
Італія	24,62	26,95	22,56	25,21	27,05	28,62	28,82	29,57	30,48
Польща	34,84	38,40	37,57	39,97	42,61	44,57	46,27	47,44	49,95

* Розраховано як відношення експорту товарів та послуг до ВВП за відповідний період.

Джерело: зведено за даними [4].

Протягом 2005–2015 рр. (за винятком 2013 р.) спостерігалось перевищення експортної квоти в Україні порівняно з ЄС у середньому

на 6,4 в. п. Це дає змогу стверджувати про високий рівень залежності економіки України від економічної кон'юнктури на світових ринках та тенденцій розвитку світової економіки.

Відносно високий рівень інтегрованості економіки України обумовлює необхідність формування регуляторної політики, адекватної сучасним викликам глобалізації. У її основі має бути покладений механізм взаємодії між розвитком національної економіки та експортом як своєрідним «каналом» взаємодії країни зі світовим господарством, яка розглядається у вимірі причинно-наслідкового зв'язку між експортом та економічним зростанням (*export-led growth*), а також експортом та динамікою й структурою ВВП [1].

Провідною довгостроковою тенденцією розвитку українського експорту є зменшення частки СНД, починаючи з 2011 р. (з 38,27 % у 2012 р. до 20,47 % у 2015 р.), та одночасне зростання частки країн ЄС, Азії й Африки (табл. 2).

Таблиця 2

Географічна структура експорту товарів, %

Рік	СНД	Європа	ЄС	Азія	Африка	Америка	Австралія і Океанія
2005	30,77	31,79	30,07	25,06	6,99	5,35	0,04
2006	32,19	32,91	31,71	22,01	6,19	6,65	0,05
2007	36,69	29,97	28,44	22,07	5,66	5,45	0,03
2008	34,59	29,47	27,28	23,72	5,83	6,19	0,10
2009	33,94	25,86	23,97	30,56	6,62	2,83	0,05
2010	36,46	26,90	25,46	26,68	5,87	3,89	0,06
2011	38,27	26,96	26,35	25,93	4,89	3,73	0,04
2012	36,78	25,31	24,88	25,69	8,19	3,79	0,07
2013	34,87	26,95	26,47	26,55	8,05	3,42	0,06
2014	27,61	31,77	31,54	28,48	9,46	2,55	0,04
2015	20,47	34,75	34,14	32,47	9,98	2,06	0,04

Джерело: зведено за даними [5].

Переорієнтація українських зовнішньоторговельних зв'язків зумовлена загостренням торговельних та політичних суперечностей із Росією та необхідністю пошуку нових ринків збуту продукції.

Найбільшу частку у географічній структурі експорту в ЄС (табл. 3) займають Італія – 15,21 % (зокрема, у структурі експорту у 2015 р. 49,4 % займали чорні метали, 16,0 % – зернові культури, 7,6 % – жири та олія); Польща – 15,19 % (17,9 % – чорні метали, 14,1 % – електричні машини, 11,0 % – мінеральне паливо); Німеччина – 10,1 % (22,7 % – електричні машини, 9,6 % – текстильний одяг, 6,7 % – мінеральне паливо, 6,1 % – зернові культури); Іспанія – 8,02 % (56,8 % – зернові культури, 15,2 % – жири та олія).

Таблиця 3

Географічна структура експорту товарів до ЄС, %

Країна	2005	2009	2012	2013	2014	2015
Австрія	3,10	3,27	3,05	3,31	3,12	2,67
Болгарія	5,31	6,10	3,33	3,53	3,24	3,22
Велика Британія	1,34	1,87	3,23	3,27	3,47	2,83
Іспанія	18,49	16,06	9,01	5,89	6,86	8,02
Італія	2,12	2,49	14,52	14,07	14,52	15,21
Кіпр	3,04	1,55	0,98	0,96	1,67	0,47
Нідерланди	12,56	10,13	4,86	6,21	6,51	6,96
Німеччина	9,87	12,90	9,63	9,57	9,35	10,21
Польща	0,19	0,35	15,08	15,20	15,55	15,19
Португалія	4,78	3,70	2,01	1,59	1,83	2,46
Румунія	4,96	5,02	3,23	3,33	3,44	4,38
Словаччина	0,32	0,15	3,94	4,49	3,94	3,60
Угорщина	6,73	7,54	8,84	9,29	8,88	6,99
Франція	1,95	2,83	3,21	4,12	3,13	3,83
Чехія	3,68	3,70	4,14	4,92	4,54	4,16
Інші країни	21,54	22,33	10,93	10,24	9,95	9,81

Джерело: зведено за даними [5].

Незважаючи на те, що статистичні дані свідчать про зростання частки експорту товарів на ринки ЄС протягом 2012–2015 рр., у грошовому вимірі у 2015 р. спостерігалось зменшення обсягів експорту товарів на 3,98 млрд дол. США або на 23,5 % (табл. 4).

Таблиця 4

Індикатори розвитку експорту товарів і послуг України до ЄС

Рік	Експорт				Загальний імпорт ЄС	
	товарів		послуг		обсяг, млрд дол. США	частка України, %
	млн дол. США	% до попе- реднього року	млн дол. США	% до попе- реднього року		
2005	10233	92,9	1766	113,4	4152	0,29
2008	18130	130,3	4066	136,5	6224	0,36
2009	9499	52,4	3021	74,3	4711	0,27
2010	13052	137,4	3117	105,6	5325	0,30
2011	17970	137,7	3525	113,2	6235	0,34
2012	17081	95,1	3745	106,4	5864	0,36
2013	16759	97,8	4196	111,9	5913	0,35
2014	17003	102,6	3992	95,1	6032	0,35
2015	13015	76,5	2928	73,4	5213	0,31

Джерело: зведено за даними [5].

Частково це пояснюється призупиненням виробництва на окупованих територіях, оскільки до початку воєнного конфлікту Донбас

забезпечував до 27 % національного експорту. 2014–2015 рр. характеризувались також зменшенням обсягів експорту послуг у доларовому еквівалентні на 4,9 % та 26,6 % відповідно. У структурі послуг до ЄС у 2015 р. домінують транспортні послуги – 39,8 % (з них 30,2 % – послуги повітряного транспорту, 25,5 % – залізничного транспорту, 19,2 % – морського транспорту, 15,3 % – автомобільного транспорту), послуги з переробки матеріальних ресурсів – 20,9 %, послуги у сфері телекомунікації, комп’ютерні та інформаційні послуги – 18,8 %, ділові послуги – 11,9 %. Для порівняння значимості експорту товарів і послуг для ринку ЄС можна розрахувати частку експорту України у загальних обсягах імпорту ЄС. Отримані показники в межах 0,27–0,36 % свідчать про низький рівень присутності українських товарів і послуг у ЄС та очевидну їх неперіоритетність для європейського ринку.

Структура експорту до ЄС (табл. 5) змістилась у напрямку зростання обсягів машин, транспортних засобів та устаткування, продовольчих товарів і сільськогосподарської сировини, деревини та целюлозно-паперових виробів. У цілому український експорт характеризується порівняно меншою часткою промислової продукції високого рівня переробки та вищою часткою металургійної продукції (23,54 %). Україна, зайнявши провідні позиції на ринках сільськогосподарських товарів, руд та металів (так званих «біржових» товарів, які характеризуються волатильністю цін), суттєво піддається негативному впливу коливань світової кон’юнктури. Збільшення частки товарів з високим рівнем переробки дозволить підвищити стабільність експортних надходжень.

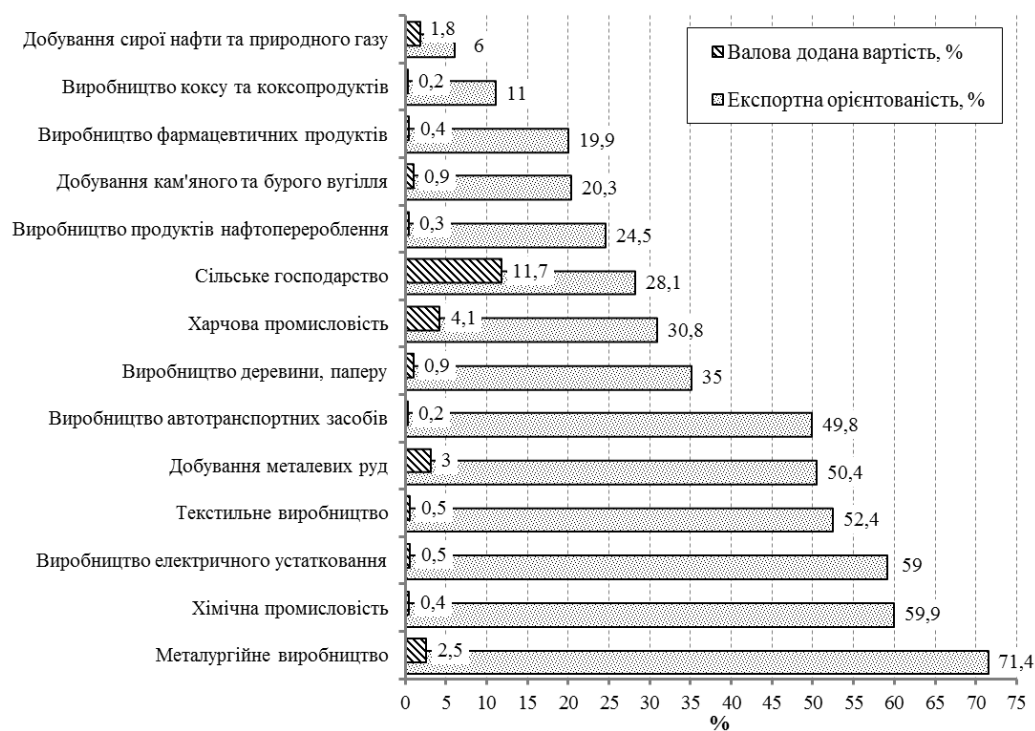
Таблиця 5

Товарна структура експорту товарів до ЄС, %

УКТЗЕД	Найменування товарів	2007	2010	2012	2014	2015
1–24	Продовольчі товари і сільськогосподарська сировина	11,95	14,91	28,83	28,03	31,11
25–27	Мінеральні продукти	17,01	18,68	17,05	16,24	11,35
28–40	Продукція хімічної промисловості	9,61	5,89	5,45	4,52	3,92
41–43	Шкіряна сировина, хутро і вироби з них	2,65	1,15	0,68	0,83	0,82
44–49	Деревина і целюлозно-паперові вироби	4,83	4,50	3,71	4,71	5,95
50–67	Текстиль, текстильні вироби, взуття	6,40	5,43	3,91	4,36	4,82
72–83	Недорогоцінні метали і вироби з них	33,01	33,19	23,58	25,95	23,54
84–90	Машини, транспортні засоби й устаткування	12,02	13,90	14,70	12,89	15,03
68–70, 71, 90–99	Інші товари	2,51	2,35	2,09	2,46	3,45

Джерело: зведено за даними [5].

Аналіз експортної орієнтованості економіки свідчить, що в середньому близько 19,9 % вироблених в Україні товарів та послуг спрямовується на експорт (рисunek). Найбільш експортно орієтованими є металургійне виробництво (71,4 %), хімічна промисловість (59,9 %), виробництво електричного устаткування (59 %), текстильне виробництво (52,4 %), добування металевих руд (50,4 %). Найнижчим рівнем експортної спрямованості характеризується виробництво фармацевтичних продуктів (19,9 %), виробництво коксу та коксопродуктів (11 %), добування сирової нафти та природного газу (6 %). Компаративний аналіз експортної орієнтованості окремих видів діяльності на тлі частки валової доданої вартості показав, що 11,7 % доданої вартості формується у сільському господарстві, 4,1 % – харчовій промисловості, 2,5 % – металургійному виробництві.

Експортна орієнтованість та валова додана вартість окремих видів економічної діяльності у 2014 р. *

* Експортну орієнтованість видів економічної діяльності розраховано як частку експорту у загальному випуску.

Джерело: розраховано авторами за [5].

У результаті підписання Угоди про Асоціацію Україна отримала тарифні квоти на ряд товарів, основну частку яких становить продукція АПК. Досвід України з використання тарифних квот упродовж 2014–2015 рр. вказує на неспроможність використання власного потенціалу з метою експорту. Зокрема, у 2015 р. використано 9 із 36 квот

(для порівняння, у 2014 р. лише 6) за такими товарними групами: натуральний мед, крупи, томатний, виноградний та яблучний соки, пшениця, кукурудза, овес, цукор і м'ясо птиці). До основних причин неспроможності використання тарифних квот повною мірою слід віднести проблеми з дотриманням правил безпеки харчових продуктів, недотримання стандартів у сфері санітарних та фітосанітарних заходів (СФЗ), недостатнє внутрішнє виробництво, орієнтація на контрагентів з країн – не членів ЄС, низький рівень попиту на товари українського виробництва, відсутність торговельних партнерів з ЄС [3, с. 44].

Україна отримала право експортувати до ЄС без сплати мита до 12 тис. т яловичини, 20 тис. т свинини, 1,5 тис. т баранини, 250 тис. т ячменю, 8 т молока, вершків, згущеного молока, 1,5 т вершкового масла. Однак, за підсумками 2015 р., цими квотами вона не скористалась. Експорт зазначених товарних позицій до ЄС, за даними європейської статистики, у 2015 р. взагалі відсутній, що свідчить про те, що під тарифне квотування значною мірою підпадають ті товари, експорт яких неможливий через низьку якість та високі вимоги щодо безпечності товарів при доступі на європейський ринок. Натомість інша ситуація склалась з такими товарами як кукурудза, мед, овес, де обсяг тарифної квоти суттєво менший за обсяг експорту до ЄС у 2015 р. В Україні виробляється значно більше продукції АПК ніж цього потребує внутрішній ринок (при виробництві 60,1 млн т зернових і зернобобових культур, фактичне споживання становить 25,2 млн т), а відтак, експорт – це єдиний спосіб збуту продукції. За таких умов географічна диверсифікація експорту дозволяє зробити тарифні квоти ЄС менш обтяжливими. Наприклад, пшениця та кукурудза активно експортуються до країн Азії та Африки.

Фактично в Україні складається ситуація, за якої лише окремі експортери матимуть можливість отримувати додаткові прибутки за рахунок відповідності їх продукції європейським стандартам. Автоматичне скасування мит та введення безмитних квот для продукції АПК не забезпечить безперешкодний доступ вітчизняних товарів на ринок ЄС, оскільки високі стандарти все ще залишаються однією з ключових проблемних ланок при виході на зарубіжні ринки (табл. 6).

З огляду на те, що митні тарифи між Україною та ЄС будуть скасовані майже повністю, нетарифні бар'єри стануть основною перешкодою для розвитку торгівлі. Щоб їх подолати, Україна стала на тривалий і складний, але необхідний шлях гармонізації із законодавством ЄС, який включає транспонування стандартів ЄС, скасування застарілих радянських норм, зміцнення інституціонального потенціалу та ін. У серпні 2016 р. схвалено Стратегію розвитку технічного регулювання до 2020 р., мета якої полягає в усуненні технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС, а очікуваним ефектом є експорт українських товарів на ринок ЄС без проходження додаткового випробування та процедур оцінки відповідності [8].

Таблиця 6

Експорт України до ЄС та обсяг тарифних квот на окремі товари

Товарна група	Тарифна квота, т/рік	Експорт до ЄС, т				
		2011	2012	2013	2014	2015
Яловичина	12 000	0	0	0	0	0
Свинина	20 000 + 20 000 [*]	20	20	20	20	0
Баранина	1 500–2 250 ^{**}	0	0	0	0	0
М'ясо птиці	16 000–20 000 ^{**}	21	0	210	14 062	29 538
Молоко, вершки, згущене молоко	8 000–10 000 ^{**}	103,4	94	0	22,4	0
Вершкове масло та молочні пасти	1 500–3 000 ^{**}	0	0	0	0	0
Яйця	1 500–3 000 ^{**} + 3 000 виражених у чистій вазі [*]	–	–	–	36	869
Мед	5 000–6 000 ^{**}	5 001,5	8 948,9	16 647,0	20 693,6	20 693,1
Пшениця	950 000–1 000 000 ^{**}	1 320 541	1 160 921	1 126 532	1 050 959	1 710 542
Ячмінь	250 000 = –350 000 ^{**}	68 950	–	–	–	–
Кукурудза, кукурудзяне борошно	400 000–650 000 ^{**}	2 566 078	5 758 144	6 849 939	8 364 353	7 950 800
Овес	4 000	–	54	126	258	4054
Крупи	6 300–7 800 ^{**}	3 862	1 185	846	1 090	1 599
Цукор	20 070	5	785	2 630	671	19 808
Солод і пшенична клейковина	7 000	–	–	–	1 991	154
Сигарети і цигарки	2 500	1	–	2	15	33

* Для окремих кодів КН. ** З поступовим збільшенням протягом 5 років.

Джерело: зведено за даними [6–7].

Україна значною мірою пришвидшила реформи у сфері технічних регламентів після вступу до СОТ. За цей час прийнято понад 40 технічних регламентів, у основу яких покладено директиви ЄС. Станом на кінець 2016 р. прийнято 49 технічних регламентів [9]. Паралельно з узгодженням секторального законодавства з директивами ЄС уряд скасовує інші законодавчі норми, зокрема санітарні норми і норми щодо безпеки праці, які дублюють вимоги технічних регламентів. У січні 2017 р. вступило в силу скасування низки норм, прийнятих до 1991 р.

Станом на 1 січня 2016 р. фонд національних стандартів становив 17 889 документів (на 40 % менше ніж у 2014 р.), з них 61,3 % гармонізовано з міжнародними та європейськими нормами (на 24 % більше ніж у 2013 р.) [3, с. 46].

Зменшення кількості національних стандартів досягнуто завдяки скасуванню Міністерством економічного розвитку і торгівлі застарілих стандартів ГОСТ, прийнятих до 1992 р. У 2015 р. скасовано понад 14 тис. таких стандартів [9].

У 2014 р. приведено у відповідність до європейських і міжнародних норм систему метрології шляхом прийняття Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [11], який ґрунтується на нормах і практиці Міжнародної організації законодавчої метрології (*OIML*), ЄС, СОТ і який набув чинності 1 січня 2016 р.

Як свідчить світовий досвід, потенційні позитивні економічні ефекти глобалізації не можуть реалізовуватись автоматично. Ключовими передумовами успіху на світових ринках нині є проактивна позиція бізнесу та адекватна державна політика.

Відповідно до прийнятого Закону України про стандартизацію [10] виконання функцій, пов'язаних зі стандартизацією, передано незалежному неурядовому національному органу з питань стандартизації (ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості»), який вже отримав підтвердження свого членства в Міжнародній організації зі стандартизації (*ISO*) та Міжнародній електротехнічній комісії, що є аналогом *CENELEC*.

За оцінками експертів Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), до основних проблем, з якими стикаються українські експортери, слід віднести: недостатній рівень технологій виробництва та навичок персоналу, труднощі у визначенні перспективних ринків, невідповідність продукції міжнародним технічним вимогам і стандартам, бажання швидкої окупності вкладень, що спрямоване не на довгострокове розширення ринків збуту, а завоювання винятково внутрішнього ринку. Значна бюрократизація (11 необхідних документів для проведення експортної операції), труднощі у процесі відшкодування ПДВ та валютному контролі, несприятлива економічна ситуація в Україні також не сприяють розвитку експорту. В той же час ці проблеми по-різному сприймаються підприємствами залежно від їх розміру. Найбільші труднощі для малих і середніх підприємств – відсутність

партнерів закордоном та інформаційного забезпечення процесу виходу на нові ринки. У випадку прагнень до здійснення «експортного прориву» необхідно зосередити зусилля на усуненні бар'єрів для малого і середнього бізнесу.

У результаті компаративного аналізу внеску різних видів бізнесу в експортну діяльність у країнах ЄС у 2013 р. виявлено, що практично 90 % експортерів є малими і середніми підприємствами (табл. 7). Вони забезпечують більше 50 % національного експорту у Латвії і Люксембурзі, понад 30 % національного експорту у Бельгії, Франції, Іспанії, Італії, Туреччині, дещо менше у Великій Британії, Польщі, Румунії, Швеції, а найменше (близько 15 %) – у Німеччині, що пояснюється переважно невеликими обсягами експорту, які припадають на одне підприємство.

Таблиця 7

Експортери ЄС за розміром підприємств у 2013 р., %

Країна	Частка експортерів підприємства				Частка в обсягах національного експорту			
	кількість працівників				кількість працівників			
	0–9	10–49	50–249	250+	0–9	10–49	50–249	250+
Німеччина	35,0	32,7	16,6	4,7	0,9	2,9	11,8	84,1
Греція	35,6	32,7	11,6	3,2	4,2	8,7	16,4	70,1
Бельгія	37,1	25,3	9,1	2,6	1,7	8,1	18,2	67,6
Франція	39,4	39,1	16,5	4,7	7,4	6,7	16,8	68,9
Іспанія	42,8	41,1	13,3	2,8	1,6	11,1	25,2	62,1
Велика Британія	44,8	36,1	15,4	3,8	2,1	5,3	15,1	77,5
Латвія	44,9	37,3	2,2	15,0	2,5	13,7	34,0	48,1
Польща	47,8	30,3	16,5	5,5	1,5	5,2	18,1	75,3
Словаччина	48,0	28,5	14,7	4,4	1,5	3,8	14,8	79,9
Італія	50,7	39,2	8,7	1,4	2,4	15,9	31,1	50,6
Угорщина	51,5	30,5	13,7	3,8	3,4	3,9	16,6	76,1
Чеська Республіка	52,5	26,7	12,4	3,6	0,8	5,1	20,8	73,2
Швеція	54,4	31,9	10,8	2,9	1,8	5,2	16,7	76,3
Нідерланди	57,1	28,2	12,0	2,7	3,7	6,9	26,4	63,0

Джерело: зведено за даними [4].

В Україні, за підсумками 2015 р., 99,8 % суб'єктів підприємництва становили малий і середній бізнес, у якому зайнято 80 % населення, однак, його частка у ВВП становила лише 15 % [9]. Структура підприємництва, за підсумками 2016 р., змінилась у напрямку зменшення частки фізичних осіб-підприємців через зміни у податковому законодавстві [12]. Як наслідок, свою роботу припинило понад 213 тис. приватних підприємців [13].

Висновки. Національна зовнішньоекономічна політика України повинна ґрунтуватись з урахуванням існуючих викликів глобалізації на основі адекватного розуміння можливостей та ризиків, пов'язаних

з високим рівнем відкритості національної економіки у сфері експорту. За таких умов однією з ключових передумов успішності країни на світовому ринку є проактивна позиція бізнесу, яка полягає в участі підприємств-експортерів та профільних асоціацій в обговоренні законодавчих та нормативних актів, ініційованих Україною, ЄС і міжнародними організаціями.

Конкурентоспроможність на зовнішньому ринку в цілому та європейському зокрема визначається здатністю вітчизняних підприємств виготовляти товари прийнятної для закордонних споживачів якості та за прийнятною ціною. Тому забезпечення відповідності товарів і послуг вимогам й стандартам ЄС – необхідна компонента виробничо-комерційної діяльності будь-якого суб'єкта експортної діяльності, а відповідні витрати – свого роду інвестиція у підвищення власної конкурентоспроможності. Реалізація стратегії розвитку експорту потребує формування цілої низки передумов політичного, економічного та інституційного характеру, без дотримання яких селективні заходи торговельної політики можуть не забезпечити очікуваного економічного ефекту. Регуляторна політика у сфері експорту повинна враховувати необхідність зменшення внутрішніх процедурних перепон для організації експортних операцій, які є суттєвим бар'єром для виходу на європейські ринки, зокрема для підприємств малого і середнього бізнесу.

Результати дослідження показали, що серед ключових проблем у зовнішньоторговельній сфері з країнами ЄС, зокрема у частині її експортної компоненти, переважає сировинна спрямованість українського експорту за одночасного імпорту товарів з високим ступенем обробки і, як наслідок, неефективна структура зовнішньої торгівлі; недостатня інтегрованість України в систему міжнародної технологічної кооперації; залежність експортного виробництва від імпорту товарів для проміжного споживання; низький рівень підтримки малого і середнього бізнесу у сфері зовнішньоекономічної діяльності; недостатній рівень експорт промоушн України на європейських ринках.

Незважаючи на досягнутий прогрес в уніфікації вітчизняного законодавства до європейських вимог, слід забезпечити належне запровадження змін, які були прийняті після підписання низки законодавчих актів. Потребує ідентифікації потенціал установ, які беруть участь у процесі стандартизації, оцінки відповідності та ринкового нагляду, а також формування відповідного інфраструктурного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла книга: Як реалізувати експортний потенціал України за умов глобалізації ; за ред. І. Бураковський, В. Мовчан та ін. Київ : 2016. URL : http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2016/White_book_export_UKR_2016.pdf.
2. Інтеграційні можливості України: перспективи та наслідки : наук. доп. ; за ред. В. М. Гейця, Л. В. Шинкарук ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. Київ, 2014. 92 с.

3. Емерсон М., Мовчан В. та ін. Поглиблення відносин між Україною та ЄС. Центр європ. політ. дослідж. ; Ін-т екон. дослідж. та політ. консульт. Київ, 2016. 255 с.
4. Комісія ООН з торгівлі і розвитку. URL : <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.
5. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. European Commission. Statistics. URL : http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?page=st%2fst_Statistics.
7. Угода про Асоціацію між Україною та ЄС від 27.06.2014. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
8. Про схвалення Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 844-р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/844-2015-%D1%80>.
9. Міністерство економічного розвитку та торгівлі. Технічне регулювання. URL : <http://www.me.gov.ua/Tags/=TekhnichneRegulivannia>.
10. Про стандартизацію : Закон України від 5.06.2014 № 1315-VII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
11. Про метрологію і метрологічну діяльність : Закон України від 5.06.2014 № 1314-VII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1314-18>.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів : Закон України від 6.12.2016 № 1774-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1774-19>.
13. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній. URL : <https://opendatabot.com/fop>.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2017.

Melnyk T., Puhachevska K. The potential of the EU market for Ukrainian exporters.

Background. *The suggested scientific article is devoted to topical issue of forming an effective model of cooperation between Ukraine and the EU caused by the signing of a deep and comprehensive free trade area. Consideration of this issue is based on the research of the exports dynamics of goods and services to the EU, identification of opportunities for access of Ukrainian goods to the EU market.*

The review of scientific sources in this area indicates that among the scientists the discussions on the potential opportunities of the release of Ukrainian producers on the EU market are conducted. The issues of the impact of the DCFTA on the economic development of Ukraine are studied in a small number among the existing works. However, the trends of exports of goods and services to the EU need further research, and the identification of the problems for domestic exporting enterprises when entering the European market.

The **aim** of the research is the assessment of the trends of the development of the export of goods and services to the EU and problems for Ukrainian producers when entering the European market.

Materials and methods. *In the scientific article the following methods of research are used: axiomatic (during the justification of certain provisions as initial axioms), statistical (for setting the dynamics of the main indicators of the development of exports, its commodity and geographical structure), methods of comparative analysis and generalization of data (for identification of problems and development trends of exports to the EU). The works of domestic scientists, materials of United Nations Conference on Trade and Development, the State Statistics Service of Ukraine became the information base for the research.*

The results of the research. *The comparative analysis of indicators of the economy openness of Ukraine and European countries is conducted. Indicators of development of exports of goods and services to the EU and its geographic and*

commodity structure are assessed. The export orientation of certain types of economic activity on the basis of the tables «expenses-output» is calculated. The extent of the unification of Ukrainian legislation in the sphere of technical regulation, standardization and metrology with European requirements. The main problems faced by Ukrainian commodity producers when entering the European market are determined.

Conclusion. *The results of the research gave the opportunity to conclude that among the key problems in the sphere of foreign trade with EU countries, in particular in terms of its export component is dominated by raw material orientation of Ukrainian exports for the simultaneous import of goods with high level of processing and as a result, inefficient structure of foreign trade; insufficient integration of Ukraine in the system of international technological cooperation; the dependence of export production on imports of goods for intermediate consumption; low level of support of small and medium businesses in the sphere of foreign economic activity; insufficient level of export promotion of Ukraine on the European markets.*

Keywords: export, export potential, European Union, deep and comprehensive free trade area, export promotion.

REFERENCES

1. Bila knyga: Jak realizovuvaty eksportnyj potencial Ukrainy za umov globalizacii ; za red. I. Burakovs'kyj, V. Movchan ta in. Kyi'v : 2P016. URL : http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2016/White_book_export_UKR_2016.pdf.
2. Integracijni mozhyvosti Ukrainy: perspektyvy ta naslidky : nauk. dop. ; za red. V. M. Gejcja, L. V. Shynkaruk ; NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prognozuv. NAN Ukrainy. Kyi'v, 2014. 92 s.
3. Emerson M., Movchan V. ta in. Poglyblennja vidnosyn mizh Ukrain'noju ta JeS. Centr jevrop. polit. doslidzh. ; In-t ekon. doslidzh. ta polit. konsul't. Kyi'v, 2016. 255 s.
4. Komisija OON z torgivli i rozvytku. URL : <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.
5. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. European Commission. Statistics. URL : http://exporthelp.europa.eu/thdapp/display.htm?page=st%2fst_Statistics.
7. Uгода pro Asociaciju mizh Ukrain'noju ta JeS vid 27.06.2014. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
8. Pro shvalennja Strategii' rozvytku systemy tehničnogo reguljuvannja na period do 2020 roku : rozporjadzhennja Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.08.2015 № 844-r. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/844-2015-%D1%80>.
9. Ministerstvo ekonomičnogo rozvytku ta torgivli. Tehnične reguljuvannja. URL : <http://www.me.gov.ua/Tags/=TehničneReguljuvannja>.
10. Pro standartyzaciju : Zakon Ukrainy vid 5.06.2014 № 1315-VII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
11. Pro metrologiju i metrologičnu dijəl'nist' : Zakon Ukrainy vid 5.06.2014 № 1314-VII. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1314-18>.
12. Pro vnesennja zmin do dejakyh zakonodavčykh aktiv : Zakon Ukrainy vid 6.12.2016 № 1774-VIII. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1774-19>.
13. Servis monitorngu rejestracijnyh danyh ukrai'ns'kyh kompanij. URL : <https://opendatobot.com/fop>.